

Värna Vårda Visa i Hallands län 2012-2016

LÄNSSTYRELSEN
HALLANDS LÄN

En groda betraktar besökarna under en guidad vandring i naturreservatet Frodeparken i Falkenberg 2008.

Värna Vårda Visa i Hallands län 2012-2016

Ett regionalt program för att bättre förvalta
och använda länets naturskyddade områden

Länsstyrelsen i Hallands län

Meddelande 2012:9

ISSN 1101 - 1084

ISRN LSTY-N-M-2012/9-SE

Text: Martin Lindqvist och Mikael Stenström

Foton: Martin Lindqvist (om ej annat anges)

Tryckt på Länsstyrelsens tryckeri, Halmstad, 2012

Förord

I *Värna Vårda Visa i Hallands län 2012-2016* har Länsstyrelsen tagit fram ett regionalt program som ligger till grund för prioritering, planering och genomförande av Länsstyrelsens reservatsförvaltning under de kommande åren. Att förvalta och skydda värdefull natur är en viktig del i våra internationella åtaganden för att främja en hållbar samhällsutveckling regionalt, nationellt och globalt. Uppdraget kräver eftertanke, tydliga mål och ofta konkreta naturvårdsinsatser.

Programmet följer Naturvårdsverkets nationella motsvarighet. Vid sidan av nationella mål och åtgärder har vi kompletterat programmen med regionala mål och åtgärder. Sammanlagt är det 38 mål och 37 åtgärder som vi ska arbeta för att nå under den närmaste femårsperioden.

Naturreservaten ska främja och bevara de naturvärden som områdena avsatts för att skydda, men vi tycker också att det är viktigt att alla kan få komma ut och uppleva den fantastiska natur som finns i reservaten. Vår ambition är att de närboende ska känna att de skyddade områdena är en resurs för bygden - rogivande platser som står för spännande upplevelser, livskvalitet och en rik natur.

Halmstad, maj 2012

Lars-Erik Lövdén
Landshövding

Marie Björkman
Chef på Enheten för naturvård
och miljöövervakning

Syftet med Värna Vårda Visa

Naturvårdsverket har tagit fram ett nationellt program för bättre förvaltning och användande av naturskyddade områden. Programmet Värna Vårda Visa tydliggör de inriktningar, mål och åtgärder som Naturvårdsverket har identifierat som avgörande för att förverkliga regeringens naturvårds- och friluftspolitik. Programmet har uppdaterats 2011 och gäller till och med 2015.

Syftet med *Värna Vårda Visa i Hallands län 2012-2016* är att anpassa programmets mål och åtgärder till regionala förhållanden. För att få ett så fullständigt program som möjligt har även nationella mål och åtgärder som berör länsstyrelserna tagits in. Prioriteringar mellan olika mål och åtgärder görs

endast översiktligt i denna skrivelse, en mer detaljerad prioritering görs då programmet följs upp i samband med Länsstyrelsens verksamhetsplanering.

«
Ljungheden blommar
i Mästocka ljunghed i
Laholm.

Målgrupp

Det regionala programmet ska ligga till grund för prioritering, planering och genomförande av det praktiska förvaltningsarbetet på Länsstyrelsen, men det kan också vara en vägledning för andra förvaltare av naturreservat i länet samt Länsstyrelsens uppdragstagare.

Avgränsningar

Programmet tar inte upp kommunala naturreservat, Länsstyrelsens tillsynsverksamhet eller arbetet med formellt områdeskydd.

Läsanvisningar

Det regionala programmet är i likhet med det nationella indelat i sex delar; ”lokal delaktighet”, ”planer och förutsättningar”, ”friluftsliv och turism”, ”information”, ”skötsel av naturtyper och arter” samt ”uppföljning och utvärdering”. Från det nationella programmet har vi valt att ta med mål och åtgärder som berör länsstyrelsernas arbete. Utöver det har vi tagit fram egna regionala mål och åtgärder. För varje del finns en kortare redogörelse över vilka konsekvenser den föreslagna inriktningen får och om det med nuvarande medelstilldelning är möjligt att nå uppsatta mål och åtgärder.

För att enkelt urskilja vad som är nationella åtaganden respektive regionala åtaganden sorteras de under olika rubriker. Samtliga mål och åtgärder numreras efter principen M1, M2, Å1, Å2 osv. Vad gäller numreringen har ingen åtskillnad gjorts på om ett åtagande är nationellt eller regionalt, utan det finns en mallista och en åtgärdslista som gäller för Hallands län. I slutet av detta dokument finns en sammanfattande tabell över när de olika åtgärderna ska vara genomförda och vilka åtgärder som kopplar till vilka mål.

Bakgrund

Halland har idag drygt 150 naturreservat, 3 kulturresevat och 2 naturum. Årligen bildas ytterligare 5-10 nya naturreservat. Den sammanlagda ytan för naturreservaten är cirka 26 500 hektar, varav ungefär hälften av arealen består av land och hälften av vatten. Procentuellt motsvarar det cirka 3 % av Hallands land- och vattenyta. Naturreservaten sammanfaller till stor del med de 131 områden som ingår i EU:s nätverk för skyddad natur – Natura 2000.

Förvaltningsorganisation

Länsstyrelsen förvaltar majoriteten av naturreservaten i länet. De andra förvaltarna är Halmstads kommun (nio naturreservat), Väst kuststiftelsen (åtta naturreservat) och Kungsbacka kommun (naturum Fjärås Bräcka). Falkenberg och Laholm har därutöver vardera ett reservat som bildats av kommunerna och därför inte berörs av programmet.

På Länsstyrelsen jobbar cirka 7,5 årsarbetskrafter med förvaltningen av naturreservaten och med verksamheten på naturum Getterön. Idag är ansvaret för de olika reservaten uppdelat mellan förvaltarna. Som förvaltare är man kontaktperson för reservatet och ansvarar för att den årliga skötseln genomförs. Två förvaltare har dessutom ett övergripande ansvar för skogsreservaten. Vad gäller större projekt, såsom upphandlingar, arbetar förvaltarna gemensamt.

På Länsstyrelsen arbetar också flera personer med ÅGP – Åtgärdsprogram för hotade arter. Åtgärder har gjorts i skyddade områden, men det huvudsakliga arbetet sker på marker som saknar skydd.

«
Träden speglar sig i Kroksjön
som ligger i naturreservatet
Biskopstorp i Halmstad.

Reservatsförvaltningen finansieras i första hand av Naturvårdsverkets anslag för arbete med biologisk mångfald. Därutöver finns särskilda medel för personal- och driftskostnader på naturum Getterön samt för förvaltning av Naturvårdsverkets fastigheter.

Resursbehov

I Naturvårdsverkets Värna Vårda Visa-program bedöms medelstilldelningen nationellt vara för låg för att de skyddade områdenas naturvärden ska kunna bevaras och tillgängliggöras i önskvärd utsträckning. Samma bedömning görs på regional nivå och Länsstyrelsen behöver därför löpande prioritera bland åtgärderna som föreslås i programmet. En förstärkning av resurser, både vad gäller medel och arbetskraft, krävs om alla de mål och åtgärder som föreslås i det regionala programmet ska kunna genomföras. I varje avsnitt, under rubriken ”Konsekvenser av föreslagen inriktning”, förs ett resonemang om möjligheterna att nå målen.

Övergripande prioritering

Länsstyrelsen har en hög ambitionsnivå både vad gäller åtgärder för naturtyper och för friluftsliv och information. Sakanslaget och övriga medel som finansierar reservatsförvaltningen varierar dock över tiden. Om minskade medels- eller personalresurser leder till att mål och åtgärder som finns med i programmet måste väljas bort behöver en övergripande prioritering göras. Om detta sker är Länsstyrelsens linje att prioritera mål och åtgärder som är kopplade till skötsel av naturtyper och arter i miljöer där naturvärden snabbt går förlorade om ingen skötsel görs. Dessutom kommer Länsstyrelsen att prioritera sådant underhåll av befintliga friluftsanordningar, leder etc, som är nödvändiga för besökarnas säkerhet.

Lokal
delaktighet

En viktig del i förvaltningen av skyddade områden är att ta tillvara lokal kunskap, intresse och engagemang. De närboende ska känna att de skyddade områdena är en resurs för bygden som bidrar till ökad livskvalitet, nya arbetstillfällen och ökad attraktionskraft genom exempelvis natur- och kulturturism. På detta sätt kan skyddade områden gynna landsbygdsutvecklingen.

Inriktning

Det lokala intresse, engagemang och kunskap som finns om de skyddade områdena ska tillvaratas i förvaltningen. I den utsträckning det är möjligt ska Länsstyrelsen samverka med lokala aktörer för skötseln och nyttjandet av naturskyddade områden. Länsstyrelsen ska också vara en aktiv samarbetspart om en utomstående aktör är intresserad av att utveckla naturvården eller friluftslivet i naturreservaten på ett sätt som är i linje med reservatens syften och föreskrifter. Särskilt viktigt för Länsstyrelsen är att få en god dialog med kommuner, markägare, lokala brukare och föreningar. Kommunerna är viktiga att samarbeta med eftersom länets invånare ofta vänder sig till dem med frågor om naturvård och friluftsliv. Ett forum för samarbete är den nyligen inrättade samrådsgruppen för naturvård.

Exempel på genomförda åtgärder

I det nationella *Värna Vårda Visa* är målet att minst 50 % av länsstyrelsernas skötselmedel ska användas till skötselåtgärder som genomförs av lokala aktörer eller lokalt anställd fältpersonal. Länsstyrelsen strävar efter en lokal delaktighet i skötselarbetet och redan idag används mer än 50 % av medlen till lokala entreprenörer. Nedan följer några goda exempel på hur den lokala delaktigheten främjas i förvaltningen av de haländska reservaten.

- För flera natur- och kulturresevat finns skötsel- och programråd som träffas med jämna mellanrum för att diskutera reservatets förvaltning. I råden sitter representanter från Länsstyrelsen, kommuner, Väst kuststiftelsen, kultur- och naturvårdskonsulter samt lokala krafter (exempelvis

«
Foto från teatersatsningen "Lyngaspelet" i Haverdalsreservatet 2008. Tillsammans med en lokal teatergrupp arrangerade Länsstyrelsen tre dramatiserade landskapsvandringar. De 700 besökarna fick lära sig mer om Haverdals historia och naturvärden genom att möta såväl badgäster från 30-talet, bönder från 1600-talet och tallplanterare från mitten av förra seklet.

Naturresevatena ska vara en resurs för bygden och det är därför viktigt att ta tillvara de närboendes kunskap, engagemang och intresse. Länsstyrelsen arbetar redan idag med lokal delaktighet och har ambitionen att fortsätta i samma anda.

hembygdsföreningar och lantbrukare).

- I Åkullaområdet har Länsstyrelsen samverkat med Intresseföreningen Åkulla bokskogar för att bygga ut ett system av vandringsleder som binder ihop de olika naturresevatena. Satsningen förhöjer Åkullas status som turist- och rekreationsområde och gynnar de företag inom besöksnäringen som finns i området.
- Inom den årliga guideverksamheten ("Guidade vandringar i Hallands natur och kulturresevat") anlitas lokala föreningar och guider för att visa upp länets resevat.
- Upphandling av ramavtal för exempelvis betesmarksröjning, granröjning, och betesstängsling har genomförts. Ramavtalen ger möjlighet att lägga bud på enskilda objekt vilket ofta gynnar lokala entreprenörer.
- Vid planering och genomförande av större skötselåtgärder informeras allmänheten förebyggande t.ex. med skyltning och via media.

Nationella mål som berör Länsstyrelsen

- M1. De som arbetar med naturskydd och förvaltning av skyddade naturområden samarbetar kontinuerligt med andra aktörer och har god kännedom om metoder för att genomföra deltagandeprocesser och konfliktförebyggande åtgärder. Minst 75 procent av personerna som arbetar med skyddade områden har senast 2011 deltagit i utvecklingsprogrammet Dialog för naturvården. Frågor om skyddade områden behandlas i länens samrådsgrupper för naturvård.
- M2. Minst 50 procent av länsstyrelsernas skötselmedel används för anskaffning av skötselåtgärder av lokala aktörer eller lokalt anställd fältpersonal för att genomföra skötselåtgärder i de skyddade områdena. Vid användning av eventuella arbetsmarknadspolitiska medel för att genomföra skötsel- och restaureringsarbeten anlitas lokal arbetskraft i första hand.
- M3. I områden där en löpande skötsel behövs finns fleråriga skötselavtal som reglerar områdenas skötsel.

Regionala mål för Halland

- M4. Länsstyrelsen ska även i fortsättningen använda sig av ramavtal där entreprenörer kan lägga bud på att utföra arbeten i enskilda områden. Detta säkerställer att LOU (lagen om offentlig upphandling) följs samtidigt som mindre, lokala entreprenörer har lika stor chans som större aktörer att få uppdrag. Som komplement kan Länsstyrelsen även i fortsättningen teckna skötselavtal direkt med lokala aktörer i fall det bedöms vara lämpligt och inte bryter mot LOU.
- M5. Länsstyrelsen ska ha en regelbunden personlig kontakt med djurhållarna i naturreservaten för utbyte av erfarenheter och för ett effektivare samarbete.

Nationella åtgärder som berör Länsstyrelsen

- Å1. Miljöersättningarna utnyttjas i skyddade områden, och ett kontinuerligt och nära samarbete mellan dem som arbetar med miljöersättningsfrågor och förvaltarna av skyddade områden prioriteras. I områden där skötseln inte kan finansieras med miljöersättningar finns andra fleråriga skötselavtal.

Regionala åtgärder för Halland

- Å2. Senast 2012 ska Länsstyrelsen ha tagit fram en plan för regelbundna kontakter med djurhållare och brukare i skyddade områden.
- Å3. Årligen ska befintlig plan om prioriterade upphandlingar uppdateras och genomförda upphandlingar utvärderas.
- Å4. Senast 2014 ska 75 % av förvaltarna ha deltagit i Naturvårdsverkets kurs ”Dialog för naturvården”.

Konsekvenser av föreslagen inriktning

Den föreslagna inriktningen innebär att arbetet med lokal delaktighet fortsätter på ungefär samma nivå som tidigare. Att använda sig av upphandlingar av ramavtal är ett kostnadseffektivt sätt att sköta förvaltningen, och det har också visat sig att lokala entreprenörer har stor chans att konkurrera om uppdragen. I en del fall kan det också vara ef-

»

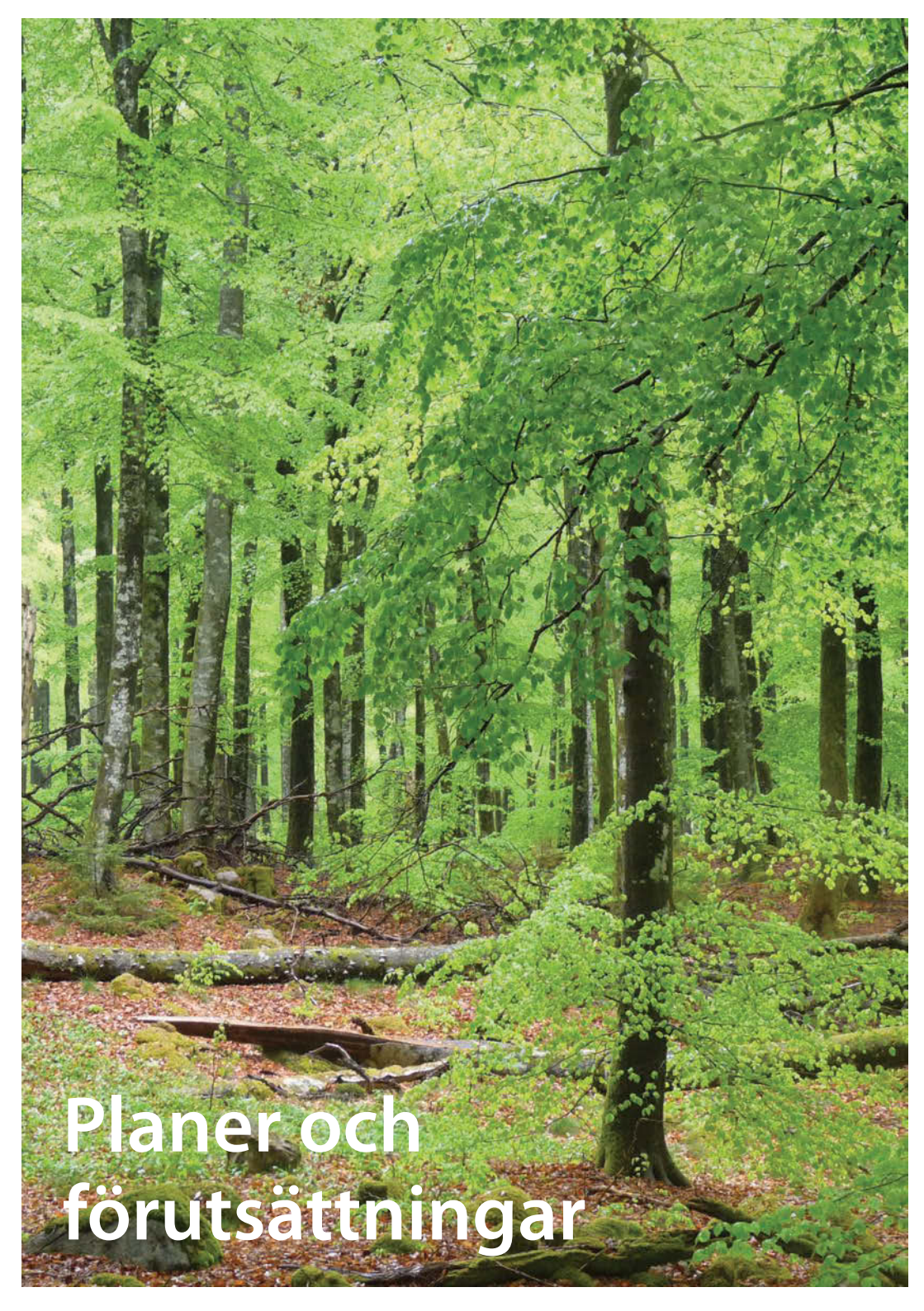
En blåsig dag vid strandängarna i Morups Tånge i Falkenberg 2009. Länsstyrelsen har en ambition att inrätta en tätare personlig kontakt med alla djurhållare i naturreservaten. Syftet är att bättre ta till vara djurhållarnas engagemang för naturreservaten.

fektivt att teckna avtal direkt med exempelvis en lokal markägare eller djurhållare, vilket även i fortsättningen kommer att göras när det anses vara lämpligt.

Ambitionen att inrätta en tätare personlig kontakt med samtliga djurhållare är ny och kan innebära ett omfattande jobb beroende på hur ofta kontakterna ska ske. Det merarbete som detta innebär kan dock motiveras med att det får många positiva effekter för förvaltningen. Djurhållarna får en kontakt som de kan vända sig till, de får reda på vad som är på gång i reservaten och förhoppningsvis får de även ett större engagemang och intresse för förvaltningen av områdena. Kontakterna kan samordnas med Länsstyrelsens veterinärenhet eftersom de också har regelbundna kontakter med djurhållare i länet. En ökad information om skötsel av fodermarker i reservat kopplat till gårdsstöd/miljöersättningar kan även minska risken för avvikelser och negativa ekonomiska besked efter kontroller av EU:s jordbruksstöd.

Ett förtydligande kan göras angående den nationella åtgärden (Å1) som berör Länsstyrelsen. Där står det att ”I områden där skötseln inte kan finansieras med miljöersättningar finns andra fleråriga skötselavtal”. Idag har vi flera sådana skötselavtal, framförallt i skogar där djuren går på skogsbete. Dessa miljöer berättigar inte till något miljöstöd men det är ändå önskvärt att djuren fortsätter att beta eftersom det skapar en öppen skog med höga naturvärden. Igenväxta betesmarker berättigar inte heller till miljöstöd, men här är målet att göra markerna öppnare och förhindra igenväxningen. I dessa fall bedömer vi att det är mer kostnadseffektivt och ger en större naturvårdsnytta att restaurera markerna med målet att de ska ingå i miljöersättningarna i framtiden, framför att teckna fleråriga skötselavtal.

Planer och förutsättningar

Alla naturreservat ska ha skötselplaner eller bevarandeplaner som är utformade enligt Naturvårdsverkets riktlinjer. För varje Natura 2000-område ska det finnas en bevarandeplan framtagen enligt EU:s riktlinjer, med en funktion motsvarande skötselplanerna.

Sedan reservaten bildades har det för vissa områden tillkommit ny kunskap om vilka åtgärder som behövs för att bevara platsens naturvärden. Ett slående exempel på det är sanddynsreservaten längs kusten där den tidigare inriktningen var att dynerna skulle skyddas från slitage. Detta har lett till att markerna växer igen och att den biologiska mångfalden har utarmats – flera av dynlandskapets växter och djur har helt enkelt försvunnit från områdena när växttäckets slutit sig. Idag vet vi att det behövs öppen sand i dessa marker och skötselplanerna behöver därför uppdateras med denna kunskap.

En brist i många skötselplaner är att det ibland saknas uppföljningsbara mål. Det finns även exempel på reservat som saknar skötselplan helt. För att få en ändamålsenlig skötsel och uppföljning behöver därför många skötselplaner revideras. Vid framtagande eller revidering av planer ska kunskaper om områdets hotade arter beaktas, särskilt om arterna omfattas av åtgärdsprogram för hotade arter.

För skogen arbetar Länsstyrelsen efter en prioriteringsmodell. Den har tillkommit på grund av att det inte finns resurser att genomföra alla åtgärder i den takt som skötselplanerna anvisar. I modellen har åtgärder som förhindrar att naturvärden förstörs högst prioritet. I dagsläget finns inte några prioriteringsmodeller för andra naturtyper, eller för friluftsliv och information. Ett sådant behov finns dock, och under programtidens gång kommer därför nya prioriteringsmodeller att utarbetas. Prioriteringsmodeller för naturtyper behandlas också under avsnittet ”Skötsel av naturtyper och arter”.

Många skötselåtgärder gjordes förr av arbetslag inom ramen för arbetsmarknadspolitiska program (exempelvis Gröna

«
Bokskogen i Mårås norr om Hyltebruk. För skogen arbetar Länsstyrelsen framgångsrikt efter en prioriteringsmodell. Under programtidens gång kommer prioriteringsmodeller för andra naturtyper samt friluftsliv och information att utarbetas.

Nuvarande medelsresurser och bemanning räcker inte för att genomföra alla nödvändiga åtgärder i skötselplaner och bevarandeplaner. Länsstyrelsen behöver därför vara aktiva med att söka alternativa finansieringskällor och samarbeta med lokala aktörer om åtgärder.

jobb). Sedan dessa program upphörde har Länsstyrelsen istället handlat upp och anlitat entreprenörer.

Alternativa finansieringar

De nuvarande resurserna räcker inte för att kunna genomföra alla nödvändiga åtgärder i skötselplaner och bevarandeplaner, samt följa upp resultaten av arbetet. Länsstyrelsen behöver därför vara aktiva med att söka alternativa finansieringskällor, som exempelvis LIFE+. Ett annat sätt att få finansiering kan vara att samarbeta med lokala aktörer om åtgärder som gynnar exempelvis friluftslivet.

Inriktning

Alla naturreservat och Natura 2000-områden ska ha skötsel- och/eller bevarandeplaner samt uppföljningsplaner som är uppdaterade i förhållande till gällande riktlinjer och kunskapen om hotade arter. Planerna ska vara utformade så att de är ändamålsenliga och rimliga i förhållande till syftet med det skyddade området. För att klara skötselbehoven i de naturskyddade områdena deltar Länsstyrelsen i LIFE+-projekt eller söker andra kompletterande finansieringskällor. Länsstyrelsen måste också ha en bra överblick och dokumentation över skötselbehovet i de skyddade områdena.

Exempel på genomförda åtgärder

- Länsstyrelsen jobbar med att uppdatera skötselplaner där inriktningen på skötseln inte stämmer med aktuell kunskap om arternas krav. Sanddynsreservaten Höka, Tönnersa och Gullbranna fick exempelvis nya beslut 2009 respektive 2010.
- Länsstyrelsen söker redan idag alternativa finansieringskällor, framförallt olika LIFE+-projekt. Under 2011 har Länsstyrelsen deltagit i det pågående LIFE+-projektet GRACE. Projektet syftar till restaurering av betesmarker på öar. Länsstyrelsen har även deltagit i ansökan för Life+-projektet SAND.
- Länsstyrelsen har även sökt och fått medel från Utvald miljö (landsbygdsprogrammet) för åtgärder som främjar betesdrift och friluftsliv i naturreservatet Bishopstorp.

- Länsstyrelsen får enligt ett beslut av Naturvårdsverket använda inkomster från avverkning av granskog för att täcka kostnader för restaureringsåtgärder av ädellövskog.

Nationella mål som berör Länsstyrelsen

- M6. Alla naturreservat och Natura 2000-områden har aktuella planer, med angivna bevarandemål och målandikatorer.
- M7. Det administrativa arbetet med skyddade områden och ÅGP bedrivs effektivt med stöd av ett väl fungerande IT-stöd, VIC-natur/SkötselDOS, för planering, genomförande och uppföljning.
- M8. Förvaltarna har tillräckliga resurser för att hålla skötselplaner och skyddsbeslut aktuella, och för att administrera skötseln av skyddade områden.
- M9. Medel till förvaltning räcker till att finansiera de åtgärder som behövs för att senast år 2015 nå de bevarandemål som är lämpliga att nå genom aktiva åtgärder före detta år.

Regionala mål för Halland

- M10. Länsstyrelsen ska kontinuerligt beakta möjligheten att söka alternativa finansieringskällor.
- M11. Förvaltarna har tillgång till handläggningsrutiner för vanligt förekommande uppgifter.
- M12. Förvaltarna har tillgång till prioriteringsmodeller för friluftsliv och information.

Nationella åtgärder som berör Länsstyrelsen

- Å5. Alla skötselplaner har bedömts avseende revideringsbehov senast 2012, samt har en plan för arbetet med revideringarna.
- Å6. Minst hälften av alla skötselplaner med revideringsbehov har reviderats senast 2015, eller försetts med en bilaga där bevarandemål och målandikatorer anges.
- Å7. Senast 2011 används IT-stödet VICnatur /SkötselDOS vid förvaltningen av skyddade områden och för arbetet med ÅGP.
- Å8. I län med samlade restaureringsbehov i skyddade

»
Naturresevatet Hälleberget är ett vackert ädellövskogsområde utanför Oskarström som bildades i november 2011.

områden motsvarande kostnader på mer än 10 mkr har länsstyrelsen senast 2013 samordnat eller deltagit i ansökningar om Life+-projekt eller projekt under andra finansiella program.

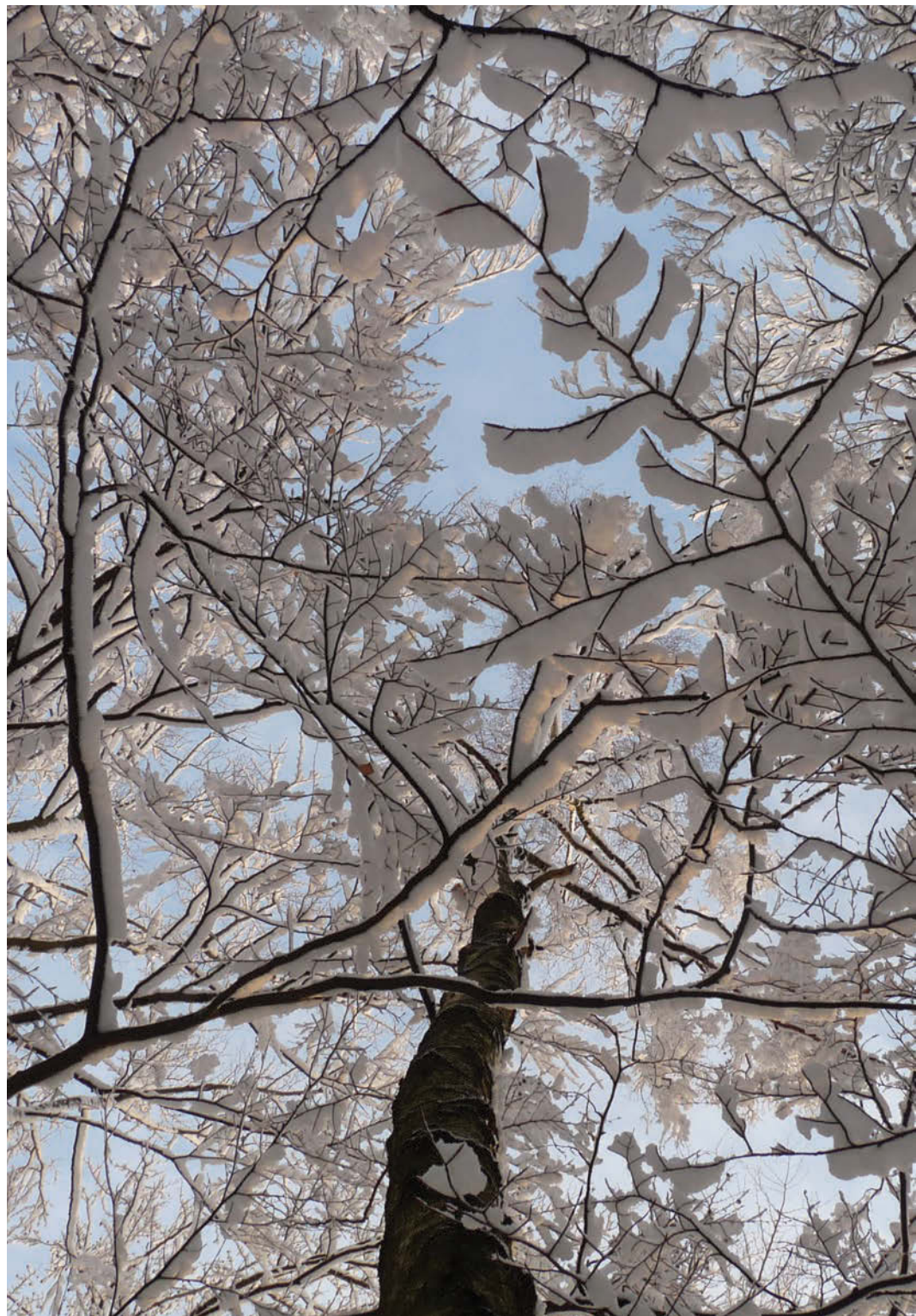
Regionala åtgärder för Halland

- Å9. Senast 2012 påbörjas ett arbete med att utveckla handlägningsrutiner för vanligt förekommande förvaltningsuppgifter på Länsstyrelsen.
- Å10. Senast 2012 påbörjas ett arbete med att ta fram prioriteringsmodeller för friluftsliv och information.

Konsekvenser av föreslagen inriktning

Naturvårdsverkets nationella mål och åtgärder är mycket högt ställda. I dagsläget revideras ungefär två skötselplaner om året på Länsstyrelsen, men den siffran bedöms öka om Åtgärd 6 ska nås till år 2015. En samlad analys över vilka planer som behöver uppdaterats har inte gjorts ännu varför det är svårt att säga exakt hur många planer som har ett revideringsbehov.

De LIFE+-projekt som sökts av Länsstyrelsen innebär om de beviljas en medelstillökning de kommande åren.

Friluftsliv
och turism

Friluftslivet har stor betydelse för människors hälsa, välbefinnande och förståelse för naturen. De skyddade områdena är en tillgång för friluftslivet och där det är lämpligt ska områdena göras tillgängliga för besökare.

Anpassningar för besökarna sker inom ramen för områdenas syften och bevarandemål. Hållbar turism i skyddade områden är en möjlighet för människor att uppleva naturen och kan gynna den regionala utvecklingen och skapa en bättre förståelse för naturvårdsarbetet.

Människor har olika önskemål knutna till sin naturupplevelse. Det är därför angeläget att ta reda på mer om besökarna i de skyddade områdena för att kunna anpassa förvaltningen och göra områdena mer attraktiva att besöka.

Inriktning

I Halland finns olika typer av naturreservat som är väl spridda över länet. I skötseln av dessa tas hänsyn till friluftslivet. Naturreservaten är försedda med funktionella och säkra anordningar för att underlätta för friluftslivet; vilka anordningar som finns är anpassat efter områdenas besöksvärde och vad som föreskrivs i skötselplaner. Anordningarna underhålls kontinuerligt och byts ut eller tas bort vid behov.

De naturskyddade områdena ska utgöra en resurs för det lokala friluftslivet samtidigt som det ska ge förutsättningar för utveckling av naturturism och besöksnäring i regionen. Föreskrifter i skyddade områden ska därför inte innebära mer långtgående inskränkningar för det rörliga friluftslivet än nödvändigt. Länsstyrelsen ska också vara öppen för att samverka med kommuner, företag och föreningar som vill bidra till utvecklingen av friluftslivet och en hållbar besöksverksamhet i reservaten, så länge det går i linje med reservatens syften och föreskrifter.

Alla grupper i samhället ska kunna besöka naturskyddade områden. Vissa områden behöver därför anpassas för grupper med särskilda behov, till exempel genom att förbättra tillgäng-

«
Varje år erbjuder Länsstyrelsen tillsammans med, Väst kuststiftelsen, kommuner och en rad ideella föreningar gratis guidade vandringar i Hallands natur- och kulturresevat. Vandringarna är mycket uppskattade. År 2011 arrangerades över 100 aktiviteter och fler än 3000 personer kom ut i reservaten under sakkunnig ledning av en naturguide. Fotot är från en kombinerad konsert och vandring i Hökafältet i Laholm 2011.

Alla grupper i samhället ska kunna besöka naturskyddade områden. Länsstyrelsens har därför som mål att bland annat förbättra tillgängligheten för besökare med funktionshinder.

ligheten för besökare med funktionshinder. De särskilt anpassade områdena bör vara geografiskt väl fördelade över länet.

Exempel på genomförda åtgärder

- Länsstyrelsen jobbar kontinuerligt med att utveckla friluftslivet i naturreservaten.
- Genom projektet ”Guidade vandringar i Hallands kultur- och naturreservat” som har pågått sedan 2008 har tusentals personer kommit ut i naturreservaten under ledning av kunniga guider.
- Flera naturreservat har anpassats för besökare med funktionshinder (svårt att röra sig), både vad gäller stigar, bänkbord och toaletter.
- I Åkulla bokskogar har Länsstyrelsen tillsammans med Intresseföreningen Åkulla bokskogar anlagt vandringsleder som binder ihop naturreservaten och bidrar till upplevelseturismen i området.
- Anordningar (exempelvis parkeringar, informationstavlor, spänger, stigar mm) i de naturreservat som Länsstyrelsen förvaltar har inventerats under 2011. Skicket på anordningarna bedöms och GPS-punkter sätts ut. Anordningarna ska sedan läggas in i IT-stödet SkötselDOS och bland annat ligga till grund för en upphandling av löpande underhåll.

Nationella mål som berör Länsstyrelsen

M13. Senast 2013 arbetar förvaltare av skyddade områden med hållbar turism i skyddade områden, och förvaltarna och de som utformar skyddsbeslut och skötselplaner har aktuell och tillräcklig kunskap om planering för friluftsliv och skötsel av friluftsanläggningar.¹

M14. Senast 2015 insamlas kvalitativa och kvantitativa

---

1 Detta mål kan tolkas som att förvaltarna av skyddade områden också ska arbeta med turistaktiviteter, men efter samtal med Naturvårdsverket har det framkommit att detta inte varit deras avsikt med skrivningen. Det handlar istället om att skapa förutsättningar för hållbar turism, t.ex. genom att i föreskrifter inte ha mer långtgående inskränkningar för friluftslivet än nödvändigt.

data om besökarna i nationalparker och andra objekt med en motsvarande betydelse för friluftsliv/turism.

- M15. Särskilt besöksintressanta områden är identifierade senast 2013 och görs väl tillgängliga senast 2015.
- M16. Samtliga anläggningar för friluftslivet i skyddade naturområden som kan utgöra en säkerhetsrisk är kontrollerade och dokumenterat säkra senast 2015.

Regionala mål för Halland

- M17. Senast 2016 ska reservat som bildats innan år 2014 och ligger vid en bilväg ha en anlagd parkeringsplats (om det inte går emot skötselplanen).
- M18. Senast 2013 ska det finnas en plan för vilka reservat som ska ha en stig/vandringsslinga. Senast 2016 ska hälften av dessa reservat ha en anlagd stig.
- M19. Senast 2015 ska det finnas minst ett naturreservat per kommun som är tillgängliggjort för rullstolsburna eller familjer med barnvagn. En miniminivå för dessa reservat är att det finns en rullstolsanpassad stig, rastplats och toalett. Reservaten ska också vara fördelade på ett sådant sätt så att de sammantaget erbjuder olika typer av naturmiljöer för besökarna. Även andra former av funktionshinder, exempelvis synsvårigheter, beaktas i reservatsförvaltningen.

Nationella åtgärder som berör Länsstyrelsen

- Å11. Senast 2013 har särskilt besöksintressanta områden identifierats och senast 2014 finns länsvisa planer för hur dessa ska tillgängliggöras och kommuniceras (Naturvårdsverket tar fram vägledning).
- Å12. Senast 2015 samlas kvalitativa och kvantitativa data in om besökare i nationalparker (eller objekt med motsvarande betydelse) och insamling av sådana data sker sedan kontinuerligt.
- Å13. Senast 2015 har säkerhetsbrister på större anläggningar för friluftslivet inventerats och åtgärdats.

»

Näsbokrok i Kungsbacka är ett av länets mest tillgängliga reservat för funktionshindrade. Här finns en tillgänglighetsanpassad stig som leder ut på kustheden. Fikabord, bänkar och toalett är byggda för att passa personer i rullstol.

Regionala åtgärder för Halland

- Å14. Senast 2013 tas en översikt fram över vilka som är länets mest tillgängliga reservat för funktionshindrade och vilka som har potential att bli det.
- Å15. Senast 2013 sammanställs vilka reservat som ska ha en stig/vandringsslinga men där det idag saknas en sådan. Arbetet med att anlägga stigar i dessa reservat påbörjas senast 2014.
- Å16. Senast 2013 påbörjas arbetet med att anlägga parkeringsplatser i eller vid de reservat som saknar detta.
- Å17. Senast 2014 påbörjas arbetet med att göra fler reservat tillgängliga för funktionshindrade.

Konsekvenser av föreslagen inriktning

Naturvårdsverkets basnivå (se M20) är att naturreservat ska vara gränsmarkerade samt ha en informationstavla. Länsstyrelsens regionala mål (M17) innebär att ambitionsnivån höjs till att även omfatta en parkeringsplats för de reservat där det finns möjlighet. Att genomföra detta är ett omfattande arbete. I vissa fall kan det dessutom vara mycket tidskrävande eftersom det saknas ett avtal med markägaren om att anlägga parkering eller använda väg/stig till reservatet.

Med den höjda basnivån blir det tydligt för både förvaltare, markägare och besökare vad man minst kan förvänta sig för besöksanordningar i länets naturreservat. Ett annat stort åtagande är att anlägga fler vandringsslingor i reservaten.

Den inventering av reservatsanordningar som Länsstyrelsen genomfört under 2011 visar hur stort behovet är av att byta ut anordningar. Detta är relativt kostsamma åtgärder. I vissa fall kan det därför vara aktuellt att ta bort fallfärdiga anordningar och inte ersätta dem med nya.

I Osbeck
fotspår

...fotspår
...fotspår

Osbeck på mp3
Ljudspår 4

Om såvning
"Såvning, såvning, kom
och säs till oss såvning
såvning
Såvning som såvning
såvning
Såvning och såvning
Såvning såvning såvning..."

Om den lilla som såvning
såvning såvning såvning
såvning såvning såvning
såvning

Osbeck minade skatten

Aven om Osbeck var tyllam och upp-
märksam på alla små som var på sine
vandringar så kunde han inte till att det till
en skattkatt i jorden. 150 m är tyllam till
denne plats.

"Nå förfärdaren Gotthard Nilsson gick och pågick
löslan 1923 upptäckte han något som glömde till i den
närta myllan. Han påverkade upp det och såg att det var
en skattkatt som grävdes av en ludd på en konung gårdar!
Och det var inte enda myllan.

Skattkatten växte sig tvivelstills 756 ekonomiska denner
hän tillom 54 till år 211 eller Kristus. Skatten är en av flera
största lilla svenska jäveler som tillats i Sverige. Myllan
känns på konungliga Myllan i Hockelien.

Information

Att informera om de skyddade områdena är grunden för att besökare ska hitta ut till naturreservaten. Ett av informationens viktigaste syften är att väcka intresse och skapa förståelse för områdenas värden.

Inriktning

Informationen om skyddade områden ska vara utformad på ett sådant sätt att den tillgodoser besökares behov både innan och under själva vistelsen i naturreservaten. Informationen ska vara lättillgänglig, korrekt och medverka till att höja kunskapen och engagemanget för natur och naturvård.

I reservaten ska reservatsgränserna vara markerade och en informationsskylt ska finnas. Information om samtliga reservat ska dessutom finnas på webben, vilket är ett resurs-effektivt sätt att sprida uppdaterad och komplett information om områdena. Reservaten kan sedan kompletteras med t.ex. naturstigar och platsspecifika broschyrer. Länsstyrelsen ska också vara öppen för att använda ny teknik och nya kanaler i informationsarbetet (exempelvis mobilapplikationer). Länsstyrelsen stöttar de som vill lyfta fram information om naturreservat i olika sammanhang (exempelvis radio, tidningar, webbplatser m.m.) med relevanta uppgifter.

Exempel på genomförda åtgärder

- Länsstyrelsen har sedan flera år tillbaka en mycket hög ambitionsnivå när det gäller informationsarbetet kring naturreservaten.
- Länsstyrelsen har en naturinformatör anställd.
- Länets två naturum har en omfattande naturpedagogisk verksamhet.
- Varje år genomförs 100-talet guidningar i länets reservat genom projektet ”Guidade vandringar i Hallands natur- och kulturreservat”.
- Information om samtliga naturreservat finns tillgängligt via nätet med informativa texter, bildspel, kartor och reservatsbeslut. Naturreservatssidorna är mycket populära och har sammanlagt flera hundra visningar om dagen.
- Reservatsskyltar produceras kontinuerligt, både av Läns-

«
Osbecks bokskogar är ett naturreservat i Laholm där Länsstyrelsen satsar stort på friluftsliv och information. Här finns flera slingor, fikaplatser, platsspecifika broschyrer och varje år anordnas guidade vandringar i området. Fotot visar en så kallad ”vippskylt” från Osbecks-slingan.
Foto: HG Karlsson.

styrelsen och av upphandlade konsulter.

- Boken ”Upptäck naturen i Halland – en guide till 32 av länets finaste områden” har tagits fram och delas ut gratis på bland annat bibliotek och turistbyråer.

Nationella mål som berör Länsstyrelsen

- M20. Alla naturreservat har basinformation enligt Naturvårdsverkets riktlinjer, och alla skyddade områden har ändamålsenlig information på plats i området senast 2020.
- M21. Senast år 2020 har samtliga nationalparker med mer än 40 000 besökare årligen, samt naturreservat med motsvarande betydelse för besökare, entréer med hög kvalitet, i enlighet med Naturvårdsverkets riktlinjer för nationalparksentréer.

Regionala mål för Halland

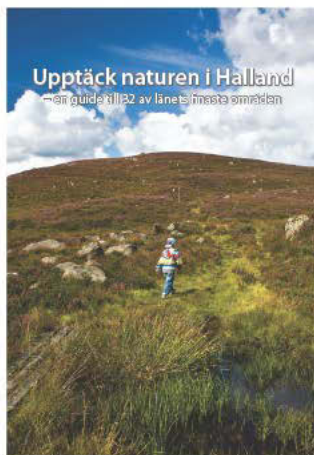
- M22. Reservatsinformationen på webben ska vara aktuell. Den ska också vara utformad så att besökare med särskilda behov kan hitta vilka naturreservat som är värda att besöka för dem. Inom tre månader från att ett reservat bildas ska en informationssida om området läggas upp på Länsstyrelsens webbplats.
- M23. Länsstyrelsen ska driva eller uppmuntra guideverksamhet i naturreservaten.

Nationella åtgärder som berör Länsstyrelsen

- Å18. Alla nya naturreservat förses med basinformation enligt Naturvårdsverkets riktlinjer så snart som möjligt, men senast två år efter skyddsbeslutet. Basinformationen i skyddade områden uppdateras löpande.
- Å19. Senast 2013 sprids lättillgänglig information om vilka områden som är anpassade för funktionshindrade besökare.

Regionala åtgärder för Halland

- Å20. Informationssidor om nya naturreservat läggs upp kontinuerligt. Informationen ses över minst en gång om året och uppdateras vid behov.

«
Länsstyrelsen informerar om skyddade områden genom guideverksamheten som presenteras i broschyren "Guidade vandringar i Hallands natur- och kulturresevat" och i gratisboken "Upptäck naturen i Halland - en guide till 32 av länets finaste områden" som delas ut på bland annat bibliotek och turistbyråer. Andra informationskanaler är till exempel webbsidan, resevatstaylor, nyhetsbrev och länets två naturum.

- Å21. Senast 2014 påbörjas arbetet med att översätta en del av webbans naturresevatstaylor till andra språk och på lättläst svenska.
- Å22. Länsstyrelsen fortsätter att driva "Guidade vandringar i Hallands natur- och kulturresevat" eller uppmuntrar liknande projekt som pågår i länet.

Konsekvenser av föreslagen inriktning

Vår bedömning är att det är möjligt att uppnå de föreslagna målen med nuvarande resurser, om Länsstyrelsen även i fortsättningen har en anställd naturinformatör.

Skötsel av
naturtyper och arter

Skötsel av naturtyper och arter är avgörande för bevarandet av naturvärdena i skyddade områden. Skötseln är också av särskild betydelse för de miljömål som är knutna till biologisk mångfald, eftersom många av länets och landets mest värdefulla naturmiljöer ligger inom naturskyddade områden.

Utgångspunkterna för åtgärderna är de skötsel- och bevarandepaner som finns fastställda för respektive område. Sveriges åtaganden enligt fågeldirektivet och art- och habitatdirektivet är även det en central del i skötselarbetet. Vid förvaltningen ska hänsyn också tas till områdets kulturmiljövärden.

Att ta till sig kunskap om områdenas historia och att bygga upp erfarenhet kring hur de olika naturvärdena ska skötas är en grundläggande uppgift för dem som förvaltar skyddade områden. Åtgärdsprogram för hotade arter är ett av flera viktiga kunskapsunderlag vid planeringen av skötseln av skyddade områden. I åtgärdsprogrammen finns kort- och långsiktiga mål som ofta är relevanta för skötseln i skyddade områden. Det är också viktigt att hålla sig uppdaterad kring hur ett förändrat klimat kan påverka områdenas naturvärden. Ett mer extremt väder med exempelvis ökad nederbörd, stormar, temperaturförändringar och stigande havsvattennivåer väcker nya frågor om hur områdena ska förvaltas.

Ansvarsmiljöer

Sett ur ett nationellt perspektiv har Halland ett särskilt ansvar för naturtyperna ädellövskogar, klibbalskogar, hedmarker, sandmarker, myrmarker i skogslandskapet, havsmiljöer, havsstrandängar och övriga kustnära våtmarker. Halland har en betydande mångfald knuten till dessa naturtyper. Några exempel är ädellövskogarna i Biskopstorp och Osbecks bokskogar, ljunghedarna i Mästocka och på Fjärås Bräcka, sandmarkerna i Tönnersa och Haverdal, havsstrandängar och havsmiljöer i Kungsbackafjorden, våtmarkerna vid Getterön och Morups Tånge samt skogs-myrmosaiken i Porsbjär.

Dessa naturtyper behöver återkommande insatser för att inte mångfalden ska gå förlorad, vid förvaltningen står vi inför

«
Varje år naturvårdsbränner Länsstyrelsen ett 30-tal ljunghed- och gräshedar både i och utanför skyddade områden. Naturvårdsbränningarna håller efter igenväxningen, magrar ur markerna, gynnar blomsterrikedomen och insektlivet. Foto från en naturvårdsbränning i Tönnersa 2009. Foto: Karin Hernborg.

Länsstyrelsens mål är att alla naturskyddade områden ska skötas så att fastställda syften och bevarandemål uppnås för naturtyper och arter. Naturtyper som betraktas som halländska ansvarsmiljöer ges särskild vikt i arbetet.

flera stora insatser och utmaningar, till exempel:

- att gran växer in i ädellövskogar och klibbalskogar
- att sand- och kusthedar till stora delar är igenplanterade eller igenväxta
- att häckningsframgången för många arter av vadarfåglar på havsstrandängarna minskar
- att bebyggelse och exploatering intill naturreservat leder till konflikter mellan naturvärden, friluftsliv och boende
- att det saknas en strategi och beprövade metoder för bevarandet av naturvärden i öppna myrmarker
- att hantera påverkan av ett förändrat klimat

Tyvärr finns inte tillräckliga resurser för att genomföra åtgärder i den takt som reservatens skötselplaner anvisar. Det måste därför prioriteras bland åtgärderna och då är det viktigt att det som är mest angeläget får företräde. Prioriteringarna innebär olika åtgärder för olika naturtyper. För naturskyddad skogsmark finns ett väl fungerande planeringsverktyg (pc-SKOG) med status och skötselbehov för de olika markerna. Dessutom har en prioriteringsmodell för åtgärder i skogliga naturreservat tagits fram. Prioriteringsmodeller för de övriga naturtyperna behöver tas fram.

Inriktning

Alla naturskyddade områden ska skötas så att fastställda syften och bevarandemål uppnås för naturtyper och arter. Förvaltningen av områdena ska utgå från gällande beslut, skötselplaner och bevarandeplaner. Länsstyrelsen ska samtidigt hålla sig uppdaterad om nya kunskaper inom naturvårdsbiologin och om alternativa skötselmetoder. Naturtyper som betraktas som halländska ansvarsmiljöer ges särskild vikt i arbetet liksom åtgärder för att bevara arter som är hotade eller ingår i EU:s naturvårdsdirektiv.

Exempel på genomförda åtgärder

Ungefär två tredjedelar av de medel som Länsstyrelsen får för reservatsförvaltningen går till skötsel av naturtyper och arter vilket ligger i linje med Naturvårdsverkets rekommendationer. Årligen genomförs ett stort antal åtgärder, t.ex.

- Naturvårdsbränningar, framför allt i hedmarker.
- Granröjning, avveckling av planterade granbestånd och återplantering av ädellöv pågår i stor omfattning i reservat med ädellövskog.
- Restaureringsinsatser av igenväxta kusthedar.
- Det stora behovet av skötsel och restaurering i sandmiljöer har resulterat i nya skötselplaner, en inlämnad LIFE+-ansökan och att skötselåtgärder påbörjats.
- Löpande skötsel sker i det småskaliga odlingslandskapet, på hedmarker och strandängar.

Nationella mål som berör länsstyrelsen

- M24. Minst 90 procent av arealen skyddade områden i odlingslandskapet som kräver restaurering och kontinuerlig skötsel har senast år 2015 en skötsel som är tillräcklig för att bevarandemålen ska nås.
- M25. För naturtyper med behov av enstaka eller sällan återkommande skötselåtgärder har åtgärder inletts där det är lämpligt, med beaktande av behovet av landskapsplanering och av att flera typer av åtgärder, som naturvårdsbränningar, bör spridas över en längre tidsperiod.
- M26. Förvaltarna och de som utformar skyddsbeslut och skötselplaner har aktuell och tillräcklig kunskap om skötsel av naturtyper och skötselmetoder för att kunna planera och genomföra restaureringar och löpande skötsel.

Regionala mål för Halland

- M27. Ädellövskog och klibbalsskog i naturskyddade områden sköts så att deras naturvärden bibehålls, förstärks och utvecklas.
- M28. Hedmarker i naturskyddade områden sköts så att deras naturvärden bibehålls, förstärks och utvecklas.
- M29. Sandmarker i naturskyddade områden sköts så att deras naturvärden bibehålls, förstärks och utvecklas.
- M30. Havsstrandängar och kustnära våtmarker i naturskyddade områden sköts så att deras naturvärden bibehålls, förstärks och utvecklas.

- M31. Myrmarker i naturskyddade områden sköts så att deras naturvärden bibehålls, förstärks och utvecklas.
- M32. Senast 2014 finns prioriteringsmodeller för Hallands ansvarsmiljöer.
- M33. Reservatsförvaltarna och ÅGP-koordinatorerna samverkar kontinuerligt.
- M34. Reservatsförvaltarna och handläggare på Landsbygdsenheten samverkar kontinuerligt i frågor som berör djurhållare i skyddade områden.

Nationella åtgärder som berör Länsstyrelsen

- Å23. Senast 2012 har de områden som har störst restaureringsbehov identifierats, och regionala planer finns för hur restaureringsarbetet bör läggas upp fram till 2015.
- Å24. Minst 90 procent av arealerna hävdberoende naturtyper med icke gynnsam status har restaurerats senast 2015, om statusen kan åtgärdas genom aktiva insatser som är förenliga med beslut och skötselplan. Målet gäller både Natura 2000-områden och andra skyddade områden. För övriga marker som är skötselkrävande har skötsel/eller restaureringsåtgärder inletts i minst 70 % av de områden som identifierats enligt Å23 eller andra strategier och där åtgärderna är förenliga med beslut och planer.

Regionala åtgärder för Halland

- Å25. Årligen röjs inväxande gran i ädellövskog, planterade granbestånd avverkas och ny ädellövskog etableras.
- Å26. Hedmarker i god hävd bränns och betas kontinuerligt och igenväxta hedar restaureras.
- Å27. Sandmarker restaureras genom bergtall- och vresros-avveckling, skapande av sandblottor samt bränning och bete.
- Å28. Bete av havsstrandängar och kustnära våtmarker fortgår. Särskilda åtgärder för att förbättra häckningsframgång för vadarfåglar utreds och genomförs.
- Å29. Senast 2013 påbörjas utveckling av metoder för skötsel av öppna myrmarker.

- Å30. Senast 2012 påbörjas arbetet med att ta fram prioriteringsmodeller för Hallands ansvarsmiljöer.
- Å31. Samverkan mellan reservatsförvaltarna och ÅGP-koordinatorerna ska ske genom att de åtgärder som föreslås i de nationella åtgärdsprogrammen beaktas vid planering, prioritering och genomförande av skötselåtgärder i den mån de överensstämmer med gällande beslut och skötselplaner.
- Å32. Samverkan mellan reservatsförvaltare och personal på Landsbygdsenheten i frågor som rör miljöersättnings- och rådgivning fortgår.

Länsstyrelsen har en hög ambitionsnivå vad gäller skötseln i skyddade områden men måste ständigt göra prioriteringar av vilka åtgärder som är mest angelägna att arbeta med.

Konsekvenser av föreslagen inriktning

Både det nationella och regionala programmet har en hög ambitionsnivå när det gäller skötseln i skyddade områden. Med nuvarande budgetramar är det omöjligt att uppnå flera av målen och därför måste man både på nationell och på regional nivå göra prioriteringar av vilka åtgärder som är mest angelägna att arbeta med. Detta innebär också att de miljömål som är kopplade till skötsel av skyddade områden med stor sannolikhet inte kommer att uppnås. Det gäller t.ex. delmålet om en minskad andel hotade arter (under miljömålet Ett rikt växt- och djurliv) och delmålet om förstärkt biologisk mångfald (under miljömålet Levande skogar).

Idag saknas en samlad bild och kvantitativa mått på vilka naturtyper som behöver skötas eller restaureras i länet. Flera mål och åtgärder syftar därför till att skapa strategier och få en överblick av naturtypskötseln, så att nödvändiga prioriteringar mellan områden och naturtyper kan göras. Framtagandet av prioriteringsmodeller kommer initialt att kräva resurser men kommer på lång sikt att underlätta planeringsarbetet avsevärt.

Skötsel och restaurering av sandmarker kommer att genomföras om den inlämnade LIFE+-ansökan godkänns (beslut väntas sommaren 2012). I annat fall måste ambitionsnivån anpassas efter rådande medelstildelning med prioriteringar av de mest angelägna åtgärderna som följd.

A photograph of a large, mature tree with a thick, gnarled trunk and a dense canopy of green and yellowing leaves. The tree is the central focus, with other trees visible in the background. The ground is covered in green grass. The text "Uppföljning och utvärdering" is overlaid in white at the bottom left.

Uppföljning och utvärdering

Skötseln av naturskyddade områden utgår från de syften och bevarandemål som områdesskyddet baseras på. Framförallt rör detta skötseln av naturtyper och arter, men även friluftsliv och information. Skötselplanerna ska innehålla tydliga mål för att det ska vara möjligt att följa upp om de naturskyddade områdena förvaltas så att deras syften säkras.

«
Naturreservatet Ullarp i Falkenberg är ett område där en regelbunden gräsmarksuppföljning genomförs.

Uppföljningen kan sägas vara ett kvitto på att områdenas värden bibehålls och utvecklas på ett tillfredställande sätt. Den utgör samtidigt ett viktigt underlag för bedömning av behov av att revidera gällande planer. Krav på arbete med uppföljning följer också av Sveriges åtaganden enligt Fågeldirektivet och Art- och habitatdirektivet.

Naturvårdsverket har tagit fram nationella riktlinjer för uppföljning av skyddade områden som också länsstyrelserna ska använda i sin verksamhet. På så sätt kommer tillståndet för olika naturtyper och arter att följas upp liksom effekterna av naturvårdande skötselåtgärder. Uppföljning och utvärdering är en viktig grund för ett effektivt nyttjande av administrativa och ekonomiska resurser i arbetet med att nå målen för naturtyper, arter och friluftsliv i de skyddade områdena. Som följer av Naturvårdsverkets riktlinjer avsätter Länsstyrelsen i Halland minst 5 % av det årliga förvaltningsanslaget till att följa upp bevarandemålen för de naturskyddade områdena.

Utvärdering av VVV

Detta VVV-program kommer att följas upp årligen i samband med Länsstyrelsens verksamhetsplanering. Programmet blir ett viktigt underlag när reservatsförvaltningens verksamhetsmål och åtgärder ska preciseras. Vid behov kan programmet revideras, lämpligen efter halva programperioden.

Inriktning

Uppföljningen av de naturskyddade områdena ska följa upp om fastställda syften och bevarandemål uppnås. Uppföljningen ska bedrivas systematiskt och resultatet ska ligga till grund för att utvärdera om skötselåtgärderna och bevarandemålen

är ändamålsenliga. Utöver den uppföljning som ska ske enligt Naturvårdsverkets riktlinjer är det uppföljning av Hallands ansvarsmiljöer som ska prioriteras.

Exempel på genomförda åtgärder

- Sedan 2007 pågår ett flerårigt projekt som syftar till att följa upp tillståndet för gräsmarker i skyddade områden.
- Inom miljöövervakningen bidrar reservatsförvaltningen med medel, bland annat till övervakningsprogram som undersöker vegetationsförändringar i våtmarker och sanddyner samt till en uppföljning av häckande fåglar på havsstrandängar.

Nationella mål som berör Länsstyrelsen

M35. Uppföljning av naturtyper, arter och friluftsliv enligt Naturvårdsverkets riktlinjer är i drift senast år 2011.

Regionala mål för Halland

- M36. Naturvårdsverkets databas SkötselDOS används för att dokumentera skötselåtgärder.
- M37. Metoderna för skötsel av myrmarker som utvecklas följs upp.
- M38. Uppföljning sker kontinuerligt i havsmiljöer.

Nationella åtgärder som berör Länsstyrelsen

Å33. Arbete med uppföljning av bevarandemål och skötselåtgärder i skyddade områden sker kontinuerligt.

Regionala åtgärder för Halland

- Å34. Senast 2012 ska samtliga anordningar som finns i naturreservaten (skyltar, spänger, parkeringar mm) vara inlagda i IT-stödet SkötselDOS.
- Å35. Senast 2012 ska åtgärder i skyddade områden börja dokumenteras i IT-stödet SkötselDOS.
- Å36. Senast 2013, innan man påbörjar skötsel i myrmarker, ska utgångsläget dokumenteras för att möjliggöra utvärdering av metoderna.

- Å37. Uppföljning i havsmiljöer ska ske kontinuerligt. (Exempel på miljöer som redan följs upp är ålgräsängar, bottenfauna, vegetationsklädda hårbottnar samt fisksamhälle.)

Utöver den uppföljning som ska ske enligt Naturvårdsverkets riktlinjer prioriterar Länsstyrelsen att följa upp Hallands ansvarsmiljöer.

Konsekvenser av föreslagen inriktning

Det är tveksamt om den nuvarande tilldelningen (2011) 5 % av det årliga anslaget räcker för att genomföra uppföljningen av naturtyper, arter och friluftsliv i enlighet med Naturvårdsverkets riktlinjer; med all sannolikhet behöver prioriteringar göras.

IT-stödet SkötselDOS används inte fullt ut och här finns en ambition att bli bättre under programperioden. Att lägga in uppgifter i SkötselDOS kan vara tidskrävande, men är också ett sätt att dokumentera vårt arbete vilket kommer att vara till nytta både för oss och för framtida reservatsförvaltare.

Åtgärdsstabell

* = nationella åtgärder som berör Länsstyrelsen i Hallands län

Tidpunkt	Åtgärd	Kopplar till mål
Årligen	Å1. Miljöersättningarna utnyttjas i skyddade områden, och ett kontinuerligt och nära samarbete mellan dem som arbetar med miljöersättningsfrågor och förvaltarna av skyddade områden prioriteras. I områden där skötseln inte kan finansieras med miljöersättning finns andra fleråriga skötselavtal.*	M3
	Å3. Årligen ska befintlig plan om prioriterade upphandlingar uppdateras och genomförda upphandlingar utvärderas.	M2, M4
	Å18. Alla nya naturreservat förses med basinformation enligt Naturvårdsverkets riktlinjer så snart som möjligt, men senast två år efter skyddsbeslutet. Basinformationen i skyddade områden uppdateras löpande.*	M20
	Å20. Informationsidor om nya naturreservat läggs upp kontinuerligt.	M22
	Å22. Länsstyrelsen fortsätter att driva "Guidade vandringar i Hallands natur- och kulturresevat" eller uppmuntrar liknande projekt som pågår i länet.	M23
	Å25. Årligen röjs inväxande gran i ädellövskog, planterade granbestånd avverkas och ny ädellövskog etableras.	M27
	Å26. Hedmarker i god hävd bränns och betas kontinuerligt och igenväxta hedar restaureras.	M28
	Å27. Sandmarker restaureras genom bergtall- och vresrosavveckling, skapande av sandblottor samt bränning och bete.	M29
	Å28. Bete av havsstrandängar och kustnära våtmarker fortgår. Särskilda åtgärder för att förbättra häckningsframgång för vadarfåglar utreds och genomförs.	M30
	Å31. Samverkan mellan reservatsförvaltarna och ÅGP-kordinatorerna ska ske genom att de åtgärder som föreslås i de nationella åtgärdsprogrammen beaktas vid planering, prioritering och genomförande av skötselåtgärder i den mån de överensstämmer med gällande beslut och skötselplaner.	M33

Årligen	Å32. Samverkan mellan reservatsförvaltare och personal på Landsbygdsenheten i frågor som rör miljöersättningar och rådgivning fortgår.	M34
	Å33. Arbete med uppföljning av bevarandemål och skötselåtgärder i skyddade områden sker kontinuerligt.*	M35
	Å37. Uppföljning i havsmiljöer ska ske kontinuerligt. (Exempel på miljöer som redan följs upp är ålgräsängar, bottenfauna, vegetationsklädda hårbottenar samt fisksamhälle.)	M38
2011	Å7. Senast 2011 används IT-stödet VICnatur /SkötselDOS vid förvaltningen av skyddade områden och för arbetet med ÅGP.*	M7
2012	Å2. Senast 2012 ska Länsstyrelsen ha tagit fram en strategi för regelbundna kontakter med djurhållare och brukare i skyddade områden.	M5
	Å5. Alla skötselplaner har bedömts avseende revideringsbehov senast 2012, samt har en plan för arbetet med revideringarna.*	M6
	Å9. Senast 2012 påbörjas ett arbete med att utveckla handläggningsrutiner för vanligt förekommande förvaltningsuppgifter på Länsstyrelsen.	M11
	Å10. Senast 2012 påbörjas ett arbete med att ta fram prioriteringsmodeller för friluftsliv och information.	M12
	Å23. Senast 2012 har de områden som har störst restaureringsbehov identifierats, och regionala planer finns för hur restaureringsarbetet bör läggas upp fram till 2015.*	M24
	Å30. Senast 2012 påbörjas arbetet med att ta fram prioriteringsmodeller för Hallands ansvarsmiljöer.	M26, M32
	Å34. Senast 2012 ska samtliga anordningar som finns i naturreservaten (skyltar, spänger, parkeringar mm) vara inlagda i IT-stödet SkötselDOS.	M7
	Å35. Senast 2012 ska åtgärder i skyddade områden börja dokumenteras i IT-stödet SkötselDOS.	M36
2013	Å8. I län med samlade restaureringsbehov i skyddade områden motsvarande kostnader på mer än 10 mkr har länsstyrelsen senast 2013 samordnat eller deltagit i ansökningar om Life+-projekt eller projekt under andra finansiella program.*	M9, M10

2013	Å14. Senast 2013 tas en översikt fram över vilka som är länets mest tillgängliga reservat för funktionshindrade och vilka som har potential att bli det.	M19
	Å16. Senast 2013 påbörjas arbetet med att anlägga parkeringsplatser i eller vid de reservat som saknar detta	M17
	Å19. Senast 2013 sprids lättillgänglig information om vilka områden som är anpassade för funktionshindrade besökare.*	M22
	Å29. Senast 2013 påbörjas utveckling av metoder för skötsel av öppna myrmarker .	M31
	Å36. Senast 2013, innan man påbörjar skötsel i myrmarker, ska utgångsläget dokumenteras för att möjliggöra utvärdering av metoderna.	M37
2014	Å4. Senast 2014 ska 75 % av förvaltarna ha deltagit i Naturvårdsverkets kurs ”Dialog för naturvården”.	M1
	Å11. Senast 2013 har särskilt besöksintressanta områden identifierats och senast 2014 finns länsvisa planer för hur dessa ska tillgängliggöras och kommuniceras (Naturvårdsverket tar fram vägledning).*	M15
	Å15. Senast 2013 upprättas en plan för vilka reservat som ska ha en stig/vandringsslinga. Arbetet med att anlägga stigar påbörjas senast 2014.	M18
	Å17. Senast 2014 påbörjas arbetet med att göra fler reservat tillgängliga för funktionshindrade.	M19
	Å21. Senast 2014 påbörjas arbetet med att översätta en del av webbens naturreservatstexter till andra språk och på lättläst svenska.	M22
2015	Å6. Minst hälften av alla skötselplaner med revideringsbehov har reviderats senast 2015, eller försetts med en bilaga där bevarandemål och målindikatorer anges.*	M6, M8
	Å12. Senast 2015 samlas kvalitativa och kvantitativa data in om besökare i nationalparker (eller objekt med motsvarande betydelse) och insamling av sådana data sker sedan kontinuerligt.*	M14
	Å13. Senast 2015 har säkerhetsbrister på större anläggningar för friluftslivet inventerats och åtgärdats.*	M16

2015	<p>Å16. Senast 2015 har andelen reservat i länet med hög tillgänglighet för funktionshindrade utökats så att det finns minst ett per kommun. En miniminivå för dessa reservat är att det finns en rullstolsanpassad stig, rastplats och toalett. Reservaten ska också vara fördelade på ett sådant sätt så att de sammantaget erbjuder olika typer av naturmiljöer för besökarna.</p>	M19
	<p>Å24. Minst 90 procent av arealerna hävdberoende naturtyper med icke gynnsam status har restaurerats senast 2015, om statusen kan åtgärdas genom aktiva insatser som är förenliga med beslut och skötselplan. Målet gäller både Natura 2000-områden och andra skyddade områden. För övriga marker som är skötselkrävande har skötsel/eller restaureringsåtgärder inletts i minst 70 % av de områden som identifierats enligt Å23 eller andra strategier och där åtgärderna är förenliga med beslut och planer.*</p>	M24, M25
2016	<p>Å15. Senast 2013 har en plan upprättats för vilka reservat som ska ha en stig/vandringsslinga. Senast 2016 ska hälften av dessa reservat ha en anlagd stig.</p>	M18
	<p>Å17. Senast 2013 påbörjas arbetet med att anlägga parkeringsplatser i eller vid de reservat som saknar detta.</p>	M17

Värna Vårda Visa i Hallands län 2012-2016 är ett regionalt program som syftar till att få en bättre förvaltning av länets naturskyddade områden. Här finns 38 mål och 37 åtgärder som Länsstyrelsen ska arbeta för att nå under den närmaste femårsperioden.

Programmet är i första hand avsett för Länsstyrelsens egen förvaltning av skyddad natur, men det kan också vara en vägledning för andra förvaltare av naturreservat i länet samt Länsstyrelsens uppdragstagare.

Programmet berör lokal delaktighet, planer och förutsättningar, friluftsliv och turism, information, skötsel av naturtyper och arter samt uppföljning och utvärdering.

LÄNSSTYRELSEN
HALLANDS LÄN